

memorii

Gregor von Rezzori (pe numele său real Gregor Arnulph Hilarius d'Arrezzo) s-a născut în 1914 la Cernăuți, în Bucovina, pe atunci teritoriu al Imperiului Austro-Ungar. Provenea dintr-o familie cu origini aristocratice și întregul destin i-a stat sub semnul eclectismului, al libertății intelectuale și profesionale. A studiat la Universitatea din Viena și apoi la cea din Berlin, oraș în care s-a stabilit în 1938. A fost cetățean al Austro-Ungariei și României, oscilând apoi între Paris, Roma, Statele Unite și Toscana. S-a stins din viață în 1998, lângă Florența. În memoria sa, primăria din Florența a instituit în 2007 premiul pentru literatura străină Vallombrosa Von Rezzori.

A fost scriitor, memorialist, scenarist, dar și actor, artist vizual, critic de artă și colecționar. Vorbea fluent germana, româna, italiana, polona, rusa, idiș, franceza și engleza. A cunoscut succesul literar în 1953, cu *Maghrebinsche Geschichten*, o culegere de povestiri în cheie parodică, având ca temă tinerețea sa în Bucureștii anilor '30. Valoarea i-a fost confirmată de romane precum *Ödipus siegt bei Stalingrad* (1954) sau *Der Tod meines Bruders Abel* (1976); în lumea anglofonă a atras atenția odată cu publicarea în *The New Yorker* a povestirii *Memoiren eines Antisemiten* (1969, ulterior inclusă în volumul din 1979), remarcată de scriitorul Elie Wiesel, care l-a numit „un mare povestitor“. A scris peste douăzeci de romane și povestiri autobiografice și i s-au decernat prestigioase premii literare: Theodor-Fontane-Preis, Premio Scanno, Premio Boccaccio, Premio Lorenzo il Magnifico. Volumele *Memoriile unui antisemit* (carte publicată anterior în colecția Raftul Denisei, Humanitas Fiction, 2008), *Zăpezile de altădată* (Humanitas, 2012) și *Ein Hermelin in Tschernopol. Ein maghrebinscher Roman* (1958) fac parte dintr-o trilogie dedicată istoriei europene din prima parte a secolului XX.

GREGOR VON REZZORI

Memoriile unui antisemit

Traducere din germană de
CATRINEL PLEȘU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andreea Răuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu, Dan Dulgheru

Tipărit la Artprint

Gregor von Rezzori
Denkwürdigkeiten eines Antisemiten
Copyright © 1979, Gregor von Rezzori
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2008, 2015, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Rezzori, Gregor von
Memoriile unui antisemit / Gregor von Rezzori;
trad.: Catrinel Pleșu. – București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4776-4
I. Pleșu, Catrinel (trad.)
821.112.2-94=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Skuşno

Skuşno e un cuvânt rusesc greu de tradus în altă limbă. Înseamnă mai mult decât plictiseală searbădă: e un gol sufletesc, care te aspiră și îți trezește un dor nedefinit, dar intens și stăruitor.

Când aveam treisprezece ani, la „vârsta ingrată“, cum obișnuiau să spună pe vremea aceea educatorii, părinții mei nu mai știau ce să facă cu mine. Trăiam în Bucovina, astăzi o provincie astronomic de îndepărtată în Europa de sud-est, dar tot ceea ce povestesc aici mi se pare atât de îndepărtat nu doar în spațiu, ci și în timp, încât parcă ar fi vorba despre ceva ce am visat doar. Și totuși începe ca o poveste obișnuită.

Fuseam exmatriculat de un *consilium abeundi** din școlile Regatului României de atunci, ai cărui cetățeni deveniserăm după prăbușirea monarhiei chezaro-crăiești, la sfârșitul Primului Război Mondial. Încercarea de a pune ordine în dezechilibrul firii mele cu ajutorul disciplinei severe dintr-un internat din Austria (pe care rudele mele o considerau în continuare patria noastră culturală) amenința să se termine la fel de dezastruos pentru mine. Doar pretextul oferit de părăsirea voluntară a instituției la timpul potrivit a împiedicat eliminarea mea definitivă din rândurile privilegiaților cărora calea spre educația superioară le rămânea în continuare deschisă. Eram „un caz destul de disperat“ – tot o expresie uzuală a celor cărora le revenea răspunderea de a forma copiii și de a face din ei „membri folositori societății“. Părinții mei, orbi la felul în care contradicțiile firii

---

* Comisie consultativă autorizată să exmatriculeze elevi incapabili. (Toate notele de subsol aparțin traducătoarei.)

mele își aveau originea în dezacordul plin de tensiuni al propriilor lor naturi, împărțeau părerea profesorilor potrivit căreia, dintr-un asemenea amestec de sensibilitate nevrotică și înclinație spre violență, percepție vie și incapacitate tâmpă de a învăța, nevoie de contact afectuos și adaptabilitate redusă, nu poate ieși decât ceva criminal. În curând împărțeau cu toții aceeași părere, care se transformase într-o convingere de nezdruncinat: mă aștepta inevitabil, mai devreme sau mai târziu, închisoarea. Eram și eu aproape convins că așa va fi.

Printre cugetările banale pe care generația mea le datorează lui Wilhelm Busch se numără și cea din *Die fromme Helene**: „Când ți-ai pierdut reputația,/te-așteaptă doar distracția.“ Dar până și această afirmație optimistă este, de fapt, expresia unei gândiri nerealiste, neconfirmate de experiența practică. Eu, unul, dacă cineva m-ar fi întrebat atunci care e starea mea sufletească, aș fi răspuns cu un suspin adânc: „Skužno.“ Fiindcă, deși aveam din când în când izbucniri de revoltă, mă târâm sau, mai degrabă, mă lăsam târât apatic de pasul de melc al zilelor prin existența mea pustie, mereu apăsător de povara unui sentiment de culpă care nu se datora motivelor atribuite de cei din jur, deși cauzele reale nu erau departe de ele. Dacă aș fi putut explica această deosebire fină și complexă, s-ar fi rezolvat o mulțime de lucruri în viața mea. Dar n-am fost în stare.

Am în fața ochilor imaginea mea de-atunci, ca un instantaneu făcut cu unul din acele aparate de mare precizie, cu o mulțime de șurubele și pârghiuțe, cu lentile holbate și burdufuri plisate de piele neagră, cu suporturi pliante și nichelate, în formă de foarfecă, care se desfăceau ca o armonică; ele erau produse de același spirit al epocii, apropiat încă de lumea trăsurilor cu cai, ca și automobilele cu unghiuri clare și roți înalte care îmi stârneau fantezia de adolescent. Îi invidiam pe colegii mei cuminți, rămași mai departe în școală când primeau, drept răsplătă

---

* *Pioasa Elena.*

pentru rezultatele bune la învățătură, câte un astfel de aparat, de ziua lor sau de Crăciun, deși mă lăsau rece fotografiile pe care mi le arătau din când în când.

Mă uit la o astfel de fotografie acum: un băiat cu chipul rotund și îndărătnic al copilăriei pângărite și în curând distruse, al cărui aer decis și parcă de concentrare exclusivă asupra lui însuși pare cam ridicol și te face să nesocotești, în mod greșit, chinul real al adolescenței care – stângace și în această privință – nu-și găsește o expresie mai convingătoare. E o zi mohorâtă. Stau pe un trunchi de copac și sunt îmbrăcat după moda de atunci: un vindiac cu centură militară și buzunare mari, din pânză țeapănă, impermeabilă, tipul de haină purtat de membrii asociațiilor ideologice de diferite culori, de la extrema stângă până la extrema dreaptă, dar care, în cazul meu, era departe de orice ținea de o concepție asupra lumii și se preta pentru plimbările lungi pe care le făceam ori de câte ori aveam o oră liberă, singur și fără nici un scop, prin împrejurimile orașului. Împrejurimi nemărginite, frumoase ca un parc în anotimpurile însorite; sub cerul iernii, plin de stoluri de ciori, ele nu ofereau privirii altceva decât farmecul melancolic al țarinei întoarse, plină de nesfârșite brazde negre și, departe, dincolo de fâșiile de zăpadă adunate în adânciturile terenului vălurit, linia neagră a pădurilor întinse care se prelungeau până spre munții de-abia deslușiți în amurgul albastru, către muchea de sticlă lăptoasă a boltei cerești. O astfel de zi de iarnă târzie corespundea cel mai bine stării mele de *skușno*.

N-am nimic pe cap, părul mi-e ciufulit de vânt, iar la picioarele mele stă, cu blana linsă ca de focă, basetul meu Max și mă privește cu adorație; singurul meu partener de joacă și tovarăș, prietenul și consolatorul meu, la care găseam, dacă nu înțelegere imediată, iubire necondiționată și aprobarea fără rezerve a tot ce făceam.

Trebuie să adaug că această fotografie nu există, fiindcă rămăsesem atât de singur, încât nu se afla nimeni în preajmă care să mi-o facă; până și colegii despre care vorbeam erau departe.

Max și cu mine hoinăream pe coclauri ca doi vagabonzi, fără nici o constrângere morală. Exista o înțelegere tacită între noi să considerăm orice bibilică, dacă se îndepărta prea mult de ograda natală, drept vânat neocrotit, la fel ca pisicile care umblau după șoareci prin arătură. Cele din urmă erau prada mea preferată, dar, spre marea mea durere, Max, în ciuda multor alte merite, nu era un câine prea curajos. Se repezea plin de un zel de-a dreptul isteric asupra vânatului, dar la cea mai mică zgârietură pe bot se retrăgea schelălăind în spatele meu, de unde, simțindu-se în siguranță, hămăia destul de jalnic. Mă consolam cu faptul că era încă foarte tânăr și că aveam pretenții prea mari de la el. Pentru orice eventualitate, purtam întotdeauna la mine o praștie zdravănă și un pumn de gloanțe de plumb în buzunarul vindiacului meu nepolitic. Trăgeam cu precizia unui tintaș de circ. Până și cel mai vajnic cotoi se clătina buimăcit când glonțele cât bobul de fasole îl nimerea în cap, iar lui Max îi revenea astfel o sarcină mult mai ușoară.

Astăzi trăiesc, la mine în casă, în bună pace câini și pisici. Dar atunci dușmănia dintre ei mi se părea o lege a naturii, drept care, ca iubitor de câini, eram bineînțeles dușmanul pisicilor. Eram fiul unui om pentru care vânătoarea era totul. Necesitatea distrugerii animalelor dăunătoare era pentru mine un principiu la fel de bine stabilit ca și imperativul categoric pentru tocilarii mei – și doar se știe că pe terenul de vânătoare pisicile sunt un adevărat flagel. În ceea ce privește bibilica – asta era un delict deliberat, un act de provocare. Eu, care fusesem crescut după cele mai severe reguli ale codului vânătoresc, găseam o satisfacție amară în a mă comporta ca un hoț de găini. Încălcam cu bună-știință codul, mângîind astfel numele tatălui meu. Căci printre mănunchiul de pedepse severe și ingenioase, născocite pentru a mă face conștient de rățăcirile mele, se număra, din păcate, și interdicția de a-l însoți pe tata la vânătoare.

De mic copil avusesem voie să asist, alături de tata, la bucuriile vânătorii în ritmul impus de ciclul anotimpurilor: la jocul

de nuntă al cocoșilor de munte și la vânătoria de sitari în vacanțele de Paști, iar vara, în vacanța mare, la cea de capre sălbatice; mai târziu, când m-am făcut mai mare și mai voinic, mă lua uneori cu el și la părțile mai importante ale vânătorii anuale: toamna la cerbii în sezon de rut și iarna la mistreți. Acum alergam la întâmplare pe câmpie, în afara orașului, pentru a scăpa de reprezentările obsedante care ar fi devenit insuportabil de chinuitoare dacă rămâneam acasă, închis în camera mea: tablouri de atmosferă în care, în pădurile unde vâna tata, răsună strigătul de împerechere al cocoșilor de munte, cârâitul becațelor când trec de-a lungul lizierei; și, când totul înverzește din nou și începe căldura verii, țapii zburdă în razele soarelui în care dănuiesc musculițe. În acest an îmi erau toate interzise.

Câmpurile de cartofi și miriștea mai musteau încă sub tălpile mele de la zăpada topită. Dar în sălciile de pe malul râurilor luceau deja mugurii și puteai număra pe degete peste câte zile aveau să apară mătîșorii pufoși; cerul va fi iar albastru și presărat cu nori albi și umezi, peste tot va cânta curând cucul – eu însă rămâneam legat de lanțurile vinei mele. Căram pretutindeni după mine materia de școală pe care trebuia să o recuperez, tot așa cum un ocaș cară după sine ghiuleaua de fier de la picior. Căci nu aveam de îndreptat doar delictele morale săvârșite. Știam – mi se repeta – că, dacă treceam satisfăcător examenul de restanță din toamnă, mai puteam fi salvat – adică: mai exista o ultimă posibilitate să mă reabilitez, să intru în rândul oamenilor, să mă pun în ordine. Și, deși știam la fel de bine că asta însemna încă un an de exil la internat, departe de casă, departe de ținutul iubit, de vânătoria și de basetul meu Max, eram hotărât să fac tot ce-mi stătea în puteri pentru a trece acest examen.

Numai că puterile mele erau deplorabil de risipite. Afară bătea un vânt de moină căldicel și ramurile pomilor se împleteau golașe și transparente cu cenușiul mătăsos al cerului; auzeam cum, pe-nserat, intrau mierlele în panică, auzeam cum cad picăturile și cum foșnesc frunzele când se strecurau șoarecii

prin desiş – zgomote infime, la auzul cărora vânătorul tresare când stă la pândă... iar eu stăteam în cameră, cu manualele în faţă, incapabil să reţin vreun cuvânt din ce citeam. Nu pricepeam nici cea mai simplă lecţie. În schimb, pentru a compensa pierderea aventurilor vânătoareşti cu tatăl meu, mă lansasem cu pasiunea unei fantezii însetate asupra literaturii cinegetice şi, curând, pe nesimţite, am fost în stare să-l citesc pe Gaston de Foix în franceză.

Dar această performanţă nu mi-a adus nici laude şi nici aprecieri. Dimpotrivă: a fost considerată o dovadă în plus că nu-mi îndeplineam datoria din răutate pură, şi nu fiindcă eram greu de cap. Ceea ce fireşte m-a amărât atât de tare, încât am renunţat şi la descifrarea textelor de franceză veche şi nu am mai făcut altceva decât să cutreier sub cerul liber cu *skuşno* în suflet.

Dinamica unor astfel de carambolaje pedagogice e bine-cunoscută. Istoriile acestor cazuri sunt atât de asemănătoare, încât nu e nevoie să-l mai povestesc pe al meu în detaliu. Salvarea mi-a venit de la nişte rude, un cuplu în vârstă, fără copii, care au pus capăt, pentru moment, lamentărilor în legătură cu faptul că aş fi ineducabil, oferindu-se să mă preia pe timpul verii.

Unchiul Hubert şi tanti Sofia fuseseră puşi la curent de mult cu progresele, respectiv insuccesele evoluţiei mele – presupun că, printre altele, cu gândul nemărturisit că aş putea fi un eventual moştenitor, deoarece, pe lângă faptul că erau bogaţi, nu aveau alte rude apropiate. Trăiau la ţară – mai exact: ca nişte seniori feudali într-unul dintre acele oraşele minuscule şi rupte de restul lumii, cu nume de nepronunţat, care, pe harta sud-estului Europei, fac ca regiunile de dincolo şi dincoace de râuri ca Prutul sau Nistrul să aibă, prin comparaţie, aerul unor locuri de străveche cultură. Bineînţeles, nu trebuie uitată imensitatea aceluia teritoriu, pe alocuri neatins de mână de om, ca şi tipul de cultură nu întotdeauna adânc înrădăcinată şi de multe ori contradictorie. Eu însă mă născusem şi crescusem în acea parte a lumii şi nu mă aşteptam deci la un oraşel înconjurat de ziduri,

bogat în frontoane și bovindouri, cu bolți arcuite de gresie în jurul fântâniei medievale din piața primăriei; și trebuie prevenit că reprezentarea potrivit căreia persoanele desemnate aici ca seniori feudali ar fi un cavaler și o nobilă doamnă care trăiesc în turnul acoperit de iederă al cetății ar fi greșită. Târgușorul unde trăiau rudele mele, care dădea de lucru unei părți importante a populației, era o așezare din avanposturile ținutului colonial continental, ridicată din nisip cultural mișcător și repede uitată. Când te apropiai de ea, mai ales noaptea, te înduioșa adânc izolarea ei sub cerul înstelat: o mână de lumini risipite pe un deal plat, la întorsătura unui râu, legate de restul lumii doar prin șina de cale ferată care lucea în lumina lăptoasă a lunii. Nemărginirea firmamentului de deasupra târgușorului corespundea uriașei mase de pământ îngrămădite în jurul lui, pe al cărei fundal de beznă grea semnele de lumină păreau că se impun cu un curaj care sfida rațiunea. Scena te emoționa într-un fel sentimental, așa cum fac unele tablouri de Chagall. Cu *skușno* în suflet, mi se părea sfâșietor de frumoasă.

În timpul zilei locul era, firește, lipsit de orice poezie. Consta dintr-o gară de țară și câteva străzi în zigzag, cu pământ bătut pe jos, de-a lungul cărora se-nșirau case simple, dintre care unele aveau grădiniță în jur ca la țară, iar altele erau așezate de-a dreptul la drum, având cam înălțimea unui om și fiind acoperite cu tablă. Ciulini și tufe pipernicite de mușețel creșteau în dezordine pe marginea șanțurilor, cârduri de vrăbii ciripeau în tufele de alun de pe lângă garduri și se luptau pe grămăjoarele de paie din bălegarul căzut la-ntâmplare în fața porților gospodăriilor; urmele roților lăsate de căruțele grele, adesea trase de boi, rămăneau săpate adânc în colb sau în noroi, după sezon. Locul unde se întâlneau ele era un careu de castani care înconjurau piața acoperită cu un strat subțire de pietriș, unde se ridică primăria, așezată frontal la strada principală, acoperită de afișe și anunțuri, de jos, de la prima treaptă a scării exterioare, până sus, la jgheburile de sub acoperiș; era o clădire stereotipă de administrație

municipală, cu un turn teșit pe fronton, din a cărui lucarnă atârna tricolorul în zilele de sărbătoare națională. Trei prăvălii stăteau la pândă în așteptarea clienților în piață; mai erau o cârciumă-brutărie, ticsită în zilele de târg de țărani veniți cu căruțe pline de porci, viței, păsări și legume de la țară, și farmacia care punea o lampă de sticlă, în formă de cruce roșie, la dispoziția ștregarilor înarmați cu pietre. La capătul străzii principale însă, punct de fugă al perspectivei ei scurte, se afla un teren îngrădit. În dosul unor boschete de cimișir, neîngrijite de ani de zile, în care moțăiau pisicile atotprezente, se înălța o clădire de cărămidă aparentă, roșu-închis, construită cu multă grijă, uimitoare și nebunească, cu turnuri, creneluri și bovindouri, cu un acoperiș de tablă cu margini dantelate ca un blat canelat de tartă și cu guri de burlan în formă de cap de dragon la colțurile streșinilor, decorat peste tot, din abundență, cu fanioane, halebarde și giruete. Era „vila“ doctorului Goldmann, o mostră de romanticism arhitectonic a anilor nouăzeci din secolul trecut, prezentată de unchiul Hubert și de tanti Sofia drept curiozitate locală oricărui musafir nou-venit. Pe lângă biserica modestă și parcă de jucărie a armenilor catolici și sinagoga foarte simplă, cu cupolă, mai era, într-o dumbravă de molizi pe coama blândă a dealului, frumoasa și vechea biserică, cu turlă în formă de bulb, a mânăstirii ortodoxe. Toate acestea se expuneau vederii cu nerușinare, ca să zicem așa, sub un cer care se întindea, nepăsător față de deșertăciunile omenești, spre răsărit, peste stepa kirghiză și până departe spre Tibet. În zilele săptămânii, locul era complet lipsit de viață, dacă făceai abstracție de cetele răzlețe de ovreiași păduchioși care se zbenguiau printre vrăbii, în colbul drumului.

Vara, soarele ardea nemilos, și peste acoperișurile dezgolite tremurau vâluri de aer înfierbântat. Iarna, lumea era prinsă în cleștele alb al unui ger tăios, țurțuri de gheață puneau zăbrele la ferestrele mici ale caselor, iar în lunca râului pomii păreau strunjiți din sticlă. Din când în când – pe neașteptate – irupea

pitorescul: o înmormântare evreiască, de pildă, când, pe sub mestecenii luminoși și sălciile plângătoare ale micului cimitir retras al comunității evreiești, apăreau deodată, ca niște stranii flori întunecate, printre lespezile strâmbe, scufundate în pământ, siluete de bărbați în lungi caftane negre și căciuli de vulpe roșcată; unii dintre ei vorbeau încet și răgușit de parcă se pregăteau sa-și dreagă vocea, ușor aplecați în față, cu perciuni lungi și bărbi albe sau castanii; alții, cu ochii mari și capul dat pe spate, înconjurat de blană de culoarea focului, cu pânțec rotunde ieșite în afară și voci răsunătoare. Sau când, de zilele sfinților care se odihneau în coșciuge de argint bătut în biserica ortodoxă, se umpleau curtea mănăstirii și dumbrava din față cu țărani și țărănci purtând cămăși cu broderii colorate, cojoace de oaie și opinci cu șireturi, cu câte o garoafă după ureche sau între dinții albi și puternici. Cântecul polifonic al călugărilor alterna cu psalmodierea monotonă a Talmudului de către elevii de la școala evreiască.

Casa unchiului Hubert și a lui tanti Sofia, conacul, se afla la marginea târgului. Deși la intrare avea două porți înalte de fier forjat, ele rămânând mereu deschise, accesul la aleea străjuită de salcâmi uriași și bătrâni era liber. O curte mare, în jurul căreia creșteau tei, despărțea casa de anexe, grajduri și de mica fabrică de bere care funcționa și ea pe lângă fermă. În spate foșneau fagii și aninii, molizii, mestecenii și frasinii unui parc întins, care se contopea pe nesimțite cu peisajul din jur.

Toate mi-erău cunoscute din copilărie și mă simțeam aici ca acasă, în casa și în grădina părinților mei de la Cernăuți sau în cabana de vânătoare din Carpați care-mi fusese interzisă. Îmi plăcea foarte mult să stau la rudele mele, mai ales că îmi mai petrecusem vacanțe la ei – odată, când mamei i se recomandase repaos absolut de către doctori, chiar mai multe luni în șir –, oricum numai perioade excepționale care, în copilărie, au un aer de sărbătoare. În ceea ce-i privea, vizitele mele sporadice erau destul de rare și de scurte ca să se bucure de mine. Când

Cuprins

Skuşno	5
Tinerețe	73
Pensiunea Löwinger	141
Fidelitate	192
Pravda	271